

МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ЎҚИТУВЧИЛАРНИНГ АХБОРОТ-КОММУНИКАТИВ КОМПЕТЕНТЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ МАЗМУНИ, ТАШКИЛИЙ ШАРОИТЛАРИ.

Xurramov Anvar Xudayshukurovich

Oriental universiteti,

"Aniq fanlar" kafedراسi katta o'qituvchisi,

mustaqil izlanuvchi,

Аннотация: *Масофавий ўқитиш – энг яхши анъанавий ва инновацион услублар, ўқитиш воситалари ва шаклларини ўз ичига олган ахборот ва телекоммуникация технологияларига асосланган таълим шаклидир.*

Калит сўзлар: *Масофавий таълим, ахборот-коммуникатив, электрон дарслик, индивидуал, дифференциал.*

КИРИШ

Мамлакатимизда кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг қабул қилиниши ва ушбу дастур асосида олиб борилган ислохотлар натижасида таълим сифати ва самарадорлиги кескин ошди. Таълим муассасаларининг моддий-техник базалари мустаҳкамланди. Шуни қониқиш билан айтиш мумкинки, замонавий таълим тизимининг жорий этилиши бугунги кунда ижобий натижалар бермоқда. Эндиги, биз педагогларнинг вазифаси замонавий техник таъминотга эга таълим муассасаларида талаблар даражасида инновацион таълим технологиялари асосида ёшларимизга таълим-тарбия беришдан иборат бўлмоғи лозим. 5 Бунинг учун ҳар бир педагог ўз устида мукамал ишлаши, замондан орқада қолмаслиги, ўқитишнинг инновацион технологияларини пухта билиши ва ўз фаолиятида жорий этиши зарур. Ҳозирги кунда эски анъанавий услубдаги дарслар ёшларимиз эҳтиёжини қондирмайди, улар бундай дарсларни тинглагиси келмайди. Чунки, фикрлаш ва тафаккур бошқа, айнан бирор фан бўйича билимга эга бўлиш бошқа. Фикрлаш ва тафаккур табиий ақл маҳсули, билим олиш эса –бу таълим муассаси, педагог фаолияти маҳсули. Ёшларимизни фикрлаши ва тафаккури бундан 15-20 йил аввалги ёшларга нисбатан анча баланд ва тездир. Агар педагог ёшлар билан ҳамнафас фикрламаса, замон янгиликларига ва талабларига ёшларданда тез бўлмаса, унинг таълим–тарбия соҳасидаги фаолияти самарасиз бўлиб қолади.

АСОСИЙ ҚИСМ

Масофавий ўқитишнинг педагогик технологиялари – танланган ўқитиш концепциясига асосланган масофавий таълимнинг ўқув-тарбиявий жараёнини таъминловчи ўқитиш услублари мажмуасидир.

Масофавий ўқитишнинг таълим тизимида бир-биридан фарқланувчи модел ва шакллари мавжуд бўлиб, улар қуйидаги қўлланиш шартлари билан фарқланади:

- географик шартлар (масалан, мамлакат ҳудуди, марказдан узоқликда жойлашуви, иқлими);
- мамлакатнинг ахборотлашуви ва компьютерлаштириш умумий даражаси;
- коммуникация ва транспорт воситаларининг ривожланиш даражаси;
- таълим жараёнида ахборот ва коммуникация технологиялари воситаларининг қўлланиш даражаси;
- таълимда қўлланиладиган анъаналар;
- масофавий ўқитиш тизими учун илмий- педагог кадрларнинг мавжудлиги ва уларнинг салоҳияти ва бошқалар.

Масофавий таълим асосан қуйидаги технологиялар ёрдамида амалга оширилади:

Репродуктив технологиялар. Репродуктив технологиялар ўқув материалларини тарқатиш орқали амалга оширилади. Технологиянинг асосий мақсади – ўқув-методик материалларни ўқувчига жўнатиш. Бунда ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқат электрон почта орқали амалга оширилади.

Интерактив технологиялар. Масофавий таълимнинг ушбу технологияси яқка шахсга йўналтирилган ўқитиш моделига асосланган. Интерактив технологияга мисол тариқасида Кейс технологияларини келтириш мумкин. Бунда тармоқда ўқиётганларга маълум фан бўйича тўлиқ ўқув-услубий материаллар (ўқув дастурлари, ўқув материаллари, ўз-ўзини текшириш топшириқлари ва б.) етказиб берилади, ўқитувчи ва ўқувчи ўртасидаги мулоқат электрон почта орқали амалга оширилади.

Биргалиқдаги таълим технологиялари. Мазкур технологияда ўқиш кичик ўқув гуруҳларида олиб борилади. Ўқитувчи ва ўқувчилар ўртасида кўп функцияли, жамоавий фойдаланиладиган, ахборотни жўнатиш техник воситалари ёрдамида виртуал муҳит яратилади. Ўқувчиларнинг жамоавий ҳаракати ўқитувчи назорати остида бўлади.

Технологик платформалар. Масофавий таълим платформалари дейилганда, масофавий таълим хизматига қаратилган ўқув жараёнини бошқариш ва амалга оширишни ўз ичига олган дастурий-техник воситалар мажмуи тушунилади. Бугунги кунда масофавий таълим технологик платформалари “ТВ-технология”, “Кейс технология”, “Тармоқ технология” кўринишида амалга оширилмоқда.

Телекоммуникацион (ТВ) технология. ТВ-технологияда ўқувчиларга ўқув-услубий материалларни етказиш ва доимий ўқитувчи-тўтор маслаҳатини ташкиллаштириш мақсадида телевидение тизимидан фойдаланиш кўзда тутилади. Телевидение ва телекўприклардан фойдаланиб “жонли” машғулотлар ташкил этиш мумкин.

Кейс-технологиялари. Кейс технологиялари матн, аудиоқўринишли ва мултимедиа ўқув –услугий материаллар тўплами (кейслар)дан фойдаланиш ва ўқувчиларга мустақил ўрганишлари учун ўқитувчи-тьютор томонидан доимий маслаҳатларни беришга асосланган.

Тармоқ технологиялари. Тармоқ технологиялари, телекоммуникация тармоқларидан ўқитувчи ва ўқувчи билан ўзаро боғлиқдаги ҳар хил интерактив даражали ва ўқувчиларни ўқув-услугий материаллар билан таъминлаш учун қўлланилади. Тармоқ технологиялари асинхрон ва синхрон турларга бўлинади.

Асинхрон тармоқ технологиялари. Ҳозирги кунда таълим тизимимизда кўпроқ асинхрон технологияларнинг икки гуруҳидан фойдаланилмоқда:

- Computer-Based training (CBT) – турли даражали интерактивликдаги компьютер ўргатувчи дастурлар воситасидаги мустақил таълим.

- Web-Based training (WBT)- турли даражали интерактивликдаги компьютер ўргатувчи дастурлар асосидаги мустақил ва жамоавий таълим.

Синхрон тармоқ технологиялари. Замонавий масофавий таълим технологияси бўлиб, бунда таълим иштирокчилари ўқув жараёнида бир-биридан узоқ ҳудудда жойлашган бўлади. Синхрон технологиялар видеоконференция воситалари ва биргаликда ишлаш қўшимча жиҳозларидан фойдаланган ҳолда виртуал синфлар яратишга асосланган. Синхрон технологиялар бир вақтнинг ўзида виртуал синфдаги барча ўқувчиларнинг қатнашишларини талаб қилади ва бир машғулот давомида ўқитишнинг турли моделларини бирга қўшиб олиб бориш имкиниятини яратади.

Масофавий таълимнинг асосий технологиялариқуйидаги икки гуруҳга ажратмиш мумкин:

ИНТЕРАКТИВ технологиялар:

- Интернет масофавий таълим портали.
- Видео ва аудио конференциялар.
- Электрон почта орқали таълим.
- Интернет орқали мустақил таълим олиш.
- Масофадан бошқариш тизимлари.
- Онлайн стимулятор ва ўқув дастурлари.
- Тест топшириш тизимлари.

ИНТЕРАКТИВ бўлмаган технологиялар:

- Видео, аудио ва босма ҳолда чоп этилган материаллар.
- Телевизион ва радио кўрсатувлар.
- Дискларда жойлашган дастурлар.

Видео ва аудио конференциялар - бу Интернет ва бошқа телекоммуникацион алоқа каналлари ёрдамида иккита, узоқлашган аудиторияларни телекоммуникацион технологиялар орқали бир- бири билан боғлаб таълимни ташкил этиш йўли. Лекин, видео ва аудио конференциялар учун катта ҳажмда махсус техника, юқори тезликга эга бўлган алоқа канали ва

ўқитишни ташкил қилиш учун хизмат кўрсатувчи мутахассисларни жалб этиш зарур бўлади.

Интернет орқали мустақил таълим олиш - бу кўпгина Интернет сайтларида жойлашган катта ҳажмдаги маълумотлар устида мустақил равишда ишлаш ва янги билимлар олиш йўли.

Электрон почта орқали таълим эса энг оммавий Интернет хизматларидан фойдаланиб, талаба ва ўқитувчи ўртасида хатлар орқали мулоқот ўрнатиб таълим олиш йўли. У ёрдамида хар хил тест, топшириқ, савол-жавоб ва кўрсатмаларни (матн, графика, мультимедия, дастурлар ва бошқа кўринишларда) жўнатиб қабул қилишимиз мумкин.

Узоқдан бошқариш тизимлари - мураккаб дастур, тизим ва ускуналарни реал ҳолатда бошқариш ва уларда ишлаш имкониятларини яратувчи махсус тизимлар ёрдамида билим олиш йўли. Узоқдан бошқариш тизимларнинг асосий вазифаси талабага фақатгина амалий билимларни беришдан иборатдир.

Стимулятор, электрон дарсликлар ва ўқув дастурлар - бу асосан назарий ва амалий билимларни компьютер дастурлари орқали талабаларга он-лайн ҳолатида узатиш йўли. Стимулятор ва электрон дасрликлар ҳозирги кунда таълим соҳасида жуда кенг қўлланиляпти.

Тест топшириш тизимлари - бу махсус дастурлар ёрдамида талабаларнинг амалий ва назарий билимларини текшириб, баҳолашда фойдаланилади. Интернетнинг масофавий таълим портали бу махсус

Интернет сайтлар (он-лайн ресурслар). Ушбу сайтларнинг асосий вазифаси - таълим жараёнини ташкил қилиш ёки талаба ва ўқитувчи ўртасида электрон он-лайн мулоқотни ўрнатиш, ўқитувчиларга ўқув материалларини сайтга киритиш, талабаларга ушбу маълумотлар устида ишлашга ҳамда бошқа масофавий таълим сервисларидан фойдаланишга имконият яратишдан иборатдир.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 19 февралда “Ахборот технологиялари ва коммуникациялари соҳасини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-5349-сон қарори. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 20.02.2018 й., 06/18/5349/0792-сон
2. Абдуқодиров А.А, Пардаев А.Х. Масофали ўқитиш назарияси ва амалиёти. –Т.: Фан, 2009. –145 б.
3. Джураев Р.Х., Цой М.Н., Данияров Б.Х., Гайер Т.В. Интерактивный комплекс в образовательном процессе: Монография. –Т.: Шарк, 2011. – 267 с.
4. Жидко С.Ю. Образовательный потенциал информационной технологии как высокой педагогической технологии информационного общества. – М.: Академия, 2000. – 120 с.